

اثر عبادات در تحکیم روابط زوجین با توجه به سیره حضرت زهرا(س)

شهلا نصر آزادانی^۱

چکیده

با توجه به این که ناهنجاری های درون خانواده امروزه به یک معزل بزرگ در جوامع بشری تبدیل شده و تاثیرات این ناهنجاری ها بویژه در جامعه اسلامی به وضوح (طلاق، فرار از خانواده، تنهایی والدین و.....) مشاهده شده. در این پژوهش سعی بر آن است با عنایت به زندگی سراسر نور حضرت فاطمه (سلام الله علیها) که مبانی آن برگرفته از قرآن کریم و سیره پدر بزرگوارش بوده است، به راه کار عملی رفع یا کم کردن این گونه ناهنجاری ها در کانون خانواده اشاره شود. تحقیقات میدانی و تجربه نشان می دهد که یکی از شیوه های اثرگذار در تحکیم روابط زوجین و جلوگیری از ناهنجاری ها، عبادت به معنای واقعی، یعنی اطاعت و پیروی خاضعانه انسان از خدای متعال می باشد. از این روست که انسانهای فرهیخته، از جمله حضرت زهرا (سلام الله علیها) با داشتن عقل و اختیار و برقراری ارتباط با منبع و سرچشمه هستی، سعی و تلاش نمودند به تمام ابعاد زندگی کوتاه خویش از جمله (خانه داری، شوهر داری، تربیت فرزند و...) رنگ عبادی داده تا دیگران با سر مشق گرفتن از آنها، بتوانند ناهنجاریهای درون خانواده را از بین برده و در نهایت خود و خانواده و حتی جامعه را به سعادت دنیا و آخرت برسانند.

واژگان کلیدی: عبادت، تحکیم، رابطه

مقدمه

پرستش معبود از جمله امور فطری انسان است که از دیرباز در اثر اشتباه و ... در گونه های دیگر از جمله پرستش بتهای چوبی و سنگی، خورشید پرستی و بندگی انسانی دیگر تبلور یافته است. از سوی دیگر امروزه با پیشرفت تکنولوژی در صنعت ارتباطات رسانه ای و ماهواره ای، سیاستمداران کفر و الحاد هجمه های فرهنگی را در دهه های اخیر، بطور گسترده آغاز کرده و کانون خانوادها را در اهداف تخریبی خود قرار داده اند.

از دید گاه اسلام و ادیان اسمانی، تنها خداوند متعال و حاکم مطلق، سزاوار الوهیت و پرستش می باشد. در این راستا شناخت عظمت و تشکر از نعمات بیکرانیش، مستلزم سرسپردگی به فرامین اوست. حس آرامشی که از عبادت پروردگار نصیب انسان می شود باعث تحکیم روابط می شود و غبارهای معصیت، روزمرگی و دوری از عبادت واقعی که جلوه های حضور معبود در آن درک نشود، از این تحکیم می کاهد.

لذا برای احیای شوق عبادت در زندگی و اعمال عبادی خویش باید در عظمت مقام محبوب تأمل دوباره نمود و با تأسی از زندگی ائمه اطهار و پیروی از دستورات قرآنی، روز به روز در تحکیم خانوادها بویژه زوجین تلاش نمود. در این راستا بهتر

^۱ طلبه سطح دو حوزه علمیه کوثر، fnasrazad۷۵۸@gmail.com

آن است با نگاهی تازه و عمیق به زندگی بانوی نمونه اسلام و الگو گیری از اعمال عبادی او، به ترمیم قوای روحی خود کمک نموده که این امر خود باعث تحکیم روز افزون کانون خانواده می گردد. جهت رسیدن به این هدف مهم، خداوند متعال نکات ارزشمندی را در قرآن کریم و سیره ی علمی و عملی معصومین علیهم السلام در اختیار ما قرار داده و خود امر کرده به آنها، بعنوان الگو و اسوه اقتدا کنید. بر این اساس در این مقاله سعی بر آن بوده با تاسی به قرآن کریم و الگو گیری از سیره عبادی حضرت زهرا (سلام الله علیها) چگونگی نقش عبادت به معنای اعم (نماز، روزه، انفاق، خانه داری، همسر داری، تربیت فرزند و...) را در قوام و تحکیم خانواده، مخصوصا ارتباط زوجین و تداوم زندگی مشترک بنحو اختصار مطالبی را در سه بخش (مفهوم شناسی عبادت، راهکارهای اسلام برای تحکیم روابط خانواده، الگو گیری از حضرت زهرا سالم الله علیها) یاد آور شویم.

۱- مفهوم شناسی عبادت

۱-۱- معنای لغوی

واژه «عبادت» در اصل به نظر برخی از واژه شناسان به معنی «خضوع، ذلت و خاکساری» می باشد. طبری در تفسیر «جامع البیان» می گوید: اصل عبودیت «که به نظر او شامل عبادت نیز می شد» نزد همه عرب به معنی ذلت و خاکساری است. قرطبی نیز می گوید: «اصل عبادت خضوع است»^۱ عبودیت در لغت به معنای اظهار کوچکی و خضوع در برابر معبود و اطاعت و فرمانبرداری از او و پرستش اوست.^۲ تعریف عبادت: در مورد استعمال متداول و شایع، عبادت تا حدودی مورد اختلاف نظر وجود دارد که به برخی از آنها اشاره می گردد.

الف: نهایت خضوع: عبادت یعنی خضوع یا نهایت خضوع. این معنا مورد قبول اکثر واژه شناسان است.^۳

ب: اطاعت و فرمانبرداری^۴

ج: عمل مقرون به قصد قربت: عبادت عملی که همراه با قصد قربت و انگیزه الهی است. با دقت در مفهومی و کاربردهای واژه عبادت روشن می شود که هر چند نوعی خضوع و فروتنی است، اما هر خضوعی عبادت نیست.

۲- گستره عبادت

^۱ طبرسی، مجمع البیان، ج ۱، ص ۶۱

^۲ راغب اصفهانی، مفردات، ص ۳۲۰

^۳ فیومی، احمد بن محمد، المصباح المنیر، ج ۲، ص ۱۴۲

^۴ ابن منظور، لسان العرب، ج ۳، ص ۲۷۳

از انجا که عبودیت، اطاعت بی قید و شرط و فرمانبرداری خداوند متعال در تمام زمینه هاست. لذا عبادت، مفهوم بسیار گسترده ای پیدا می کند و در قالب یک معیار کلی در می آید. یعنی آنچه برای خدا انجام می گیرد، عبادت است. مانند خانه داری و بچه داری و.. زن در خانه که با شرط قصد قرب الهی، عبادت معبود یگانه محسوب می شود.

البته عبادت به معنای ویژه خود یعنی اعمال و اوامر شرعی مقدس مثل نماز و دعا که در شرع مقدس مقرر شده نیز از مصادیق عبادت کلی است که برای بیداری جدی انسان است تا به سوی کمال رهنمون گردد و روان آدمی به تدریج در این عبادات صیقل یابد تا جلوه جمال الهی را ببیند.

قرآن، که عبادت را به عنوان هدف خلقت و روزی خاص برای انسانهای با ایمان معرفی می کند از آن جهت است که عبادت - طبق مفهومی که بیان شد.

«و ما خلقت الجن و الانس الا ليعبدون»^۱، و من جن و انس را نیافریدم مگر برای اینکه عبادتم کنند.

عبادت رابطه انسان با خدا را محکم ساخته، زندگی او را خدا محور می سازد و موجب تقرب انسان به خداوند و هدفمندی و معناداری زندگی و تحکیم روابط خانواده می گردد.

۳- حقیقت عبادت

«عبد» از نظر لغت به انسانی گفته می شود که سر تا پا تعلق به مولا و صاحب خود دارد، اراده اش تابع اراده او، و خواسته اش تابع خواست اوست؛ در برابر او خود را مالک چیزی نمیداند و در اطاعت او سستی بخود راه نمیدهد.

بنابراین، عبودیت اظهار آخرین درجه خضوع در برابر کسی است که همه چیز از ناحیه اوست، و بخوبی می توان نتیجه گرفت که تنها کسی می تواند «معبود» باشد که نهایت انعام و اکرام را کرده است و او کسی جز خدا نیست!

به تعبیر دیگر، و از بعد دیگر «عبودیت» نهایت اوج تکامل روح یک انسان و قرب او به خداست و عبودیت تسلیم مطلق در برابر ذات پاک اوست؛ عبادت تنها رکوع و سجود و قیام و قعود نیست، بلکه روح عبادت تسلیم بی قید و شرط و شرط در برابر کمال مطلق و ذات بی مثال است که از هر عیب و نقص صبر است.

هدف خلقت جهان، یاد و ذکر خدا و پی بردن به نیاز انسان به خدا و شکر گزاری از ذات مطلق الهی که با انجام واجبات و ترک محرمات الهی، محقق می گردد. از جمله دلایل عبادت می باشد.

عبارت است از خارج شدن از محدوده پرستش هواهای نفسانی و شیاطین برونی و طاغوتها و... اتصال به ذات لایزال الهی، که با اعمال نیک و پسندیده ((قلبی، زبانی، و عملی)) بروز و ظهور می کند.

مقام عبادت و بندگی بالاترین مقام است و انسان از راه عبادت میتواند به مقامات بالای معنوی برسد. پیامبران و اولیاء الهی از راه مقام طاعت و عبادت به جایگاه رفیع معنویت دست یافتند. پیامبر اسلام (ص) از راه طاعت و عبادت به مقام رسالت نائل

^۱ سوره ذاریات: ۵۶

گردید. لذا حقیقت عبادت آن است که انسان جز ذات خداوند هیچ کس را شایسته پرستش نداند و تنها به فرمان خداوند گردان بگذارد و همیشه در یاد او باشد و در انجام یا ترک هر کاری و یا هر سخنی، رضایت او را در نظر داشته باشد.

۴- آثار عبادت

عبادت خداوند برای انسان عابد و جامعه مخصوصا خانواده، آثار فراوانی دارد که به طور اختصار به نمونه ای از آنها اشاره میکنیم:

۴-۱- خودسازی و پاکی روح

عبادت و نیایش در پاکسازی روح و جان از رذائل اخلاقی مانند بخل و جزع و بی تابی اثر مستقیم دارد. تطهیر و تزکیه نفس به وسیله عبادت و طاعت خداوند حاصل میشود.

۴-۲- آرامش دل

عبادت خداوند که حقیقت آن همان یاد خداست مایه آرامش دلهای انسانهای عابد در برابر حوادث و ناگواری ها است و با یاد خداوند دلهای مومنین و عابدین آرامش پیدا می کند و اضطراب روحی از آنها برطرف می گردد. «الا بذکر الله تطمئن القلوب»^۱

۴-۳- نزدیک شدن به مقام قرب الهی

انسان عابد با تلاش در مسیر طاعت خداوند به جایی میرسد که هیچ فرشته ای نمی تواند به آن جا نفوذ کند.

۵- تأثیر عبادات در پالایش روح

در خطبه معروف بانوی اسلام فاصله زهرا (س) میفرماید: «فجعل الله الايمان تطهيرا لكم من الشرك.» و «الصلوة تنزيها لكم عن الكبر، و الزكاه تزكیه للنفس و نماء فی الرزق و الصيام تثبیت للاخلاص» خداوند ایمان را سبب پاکسازی شما از شرک قرار داده و نماز را وسیله ای برای تطهیر قلوب از کبر، و زکات را موجب تزکیه نفس (از بخل و حرص و دنیا پرستی) و نمو روزی، و روزه را عامل تثبیت خلوص نیت» (کتاب زندگی حضرت فاطمه زهرا (س))

۵-۱- معرفت و درک عظمت معبود

هر عبادتی که به صورت صحیح انجام پذیرد، دل را برای کسب معرفتی بالاتر آماده کرده، او را به عبادتی دیگر وامیدارد. به این ترتیب، هر چه شناخت آدمی رو به تکامل میرود ذوق و شوق او برای عبادت بیشتر خواهد شد.^۲

۵-۲- حضور قلب

حضور قلب روح عبادت است و اگر عبادات این روح را نداشته باشند. و صرف لقلقه زبان باشد به مرور زمان جذابیت خود را از دست میدهند.

۵-۳- تقوا

^۱ سوره رعد: ۲۸

^۲ شهید مطهری، اسلام و مقتضیات زمان، ج ۱، ص ۲۹۲

انسانی که بر اثر عبادت با مرتبه های از تقوا ملازم شد، خود را از منهیات الهی دور نگه میدارد و حق بندگی را ادا میکند تا به درجه بالاتری از تقوا برسد؛ این تقوا خود راهنمای بنده برای عبادتی کاملتر و والاتر خواهد بود.

۶- کارکردهای عبادت

حقیقت عبادت یا پرستش و عبودیت عبارت است از تعظیم و تقدیس و خضوع و خشوع احترام آمیز و تحسین آمیز همراه با ثنا و تذلل و خاکساری عابد در برابر معبود پرستش در حقیقت توجه باطنی انسان به حقیقتی است که او را آفریده و آدمی خود را نیازمند او در قبضه قدرت او می بیند سیری است که انسان از خلق به سوی خالق می کند.^۱

۱-۶- عبادت نیاز ذاتی

تقدیس و پرستش، امری عزیزی و از نیازهای فطری بشر است.^۲

۲-۶- عبادت و خودیابی

عبادت و نیایش، خلوتی برای کسب نورانیت نفس و بازیافتن خود واقعی و فرونهادن خودخیالی است. اقبال لاهوری می گوید «عمل عبادت یا نیایش است که به نورانیت نفسانی می انجامد».^۳

۳-۶- پرواز روح به ساحت فرامادی

عبادت پرواز روح به افق های وسیع تر از حسیض مادی و تنگنای حیات محدود حیوانی است. در این سیر روحانی انسان می یابد که نیازی فراتر از حاجات و لذتی فراتر از لذات بدنی و وجودی برین و جاوید و رای کالبد محدود فانی دارد.^۴

۴-۶- پیروزی روح بر بدن

در کشاکش جاذبه ها و اهداف روح و شهوات و امیال تن؛ هر یک می کوشند بر دیگری فایق آیند و دیگری را مغلوب و مطیع خودسازند؛ پرستش بهترین وسیله پیروزی روح بر بدن است.^۵

۵-۶- رسیدن به یقین

انسان به وسیله عبادت در عقایدش به مرحله یقین می رسد و با یقین به این که خداوند همه جا حاضر و بر اعمال او ناظر است و جهنم و بهشتی وجود دارد، آماده همه گونه فداکاری و چشم پوشی از لذت و تحمل هر گونه شدت و سختی میگردد و کسب فضایل و اجتناب از رذایل برایش آسان میشود.

۶-۶- رهایی از پوچی

عبادت نشانه آن است که نیایش گر زندگی و هستی را پوچ نمی انگارد و در می یابد که هستی از خالقی حکیم و عادل برخوردار است. اما آن که هستی را پوچ میدانند نخستین اثرش آن است که خود پوچ میشود.^۱

^۱ شهید مطهری، اسلام و مقتضیات زمان، ج ۱، ص ۲۹۲

^۲ همان، ص ۱۹۷

^۳ اقبال لاهوری، احیای فکر دینی در اسلام، به نقل از شهید مطهری، یادداشت ها، ج ۶، ص ۱۹۱

^۴ همان، ص ۱۹۳

^۵ اقبال لاهوری، احیای فکر دینی در اسلام، به نقل از شهید مطهری، یادداشت ها، ج ۶، ص ۱۹۴

عبادت صرفا مانع از کثی ما نیست، بلکه نیرو بخش است. خداوند در قرآن کریم میفرماید «از شکیبایی و نماز مدد جوئید» آری کلمه «الله بزرگتر است» به انسان نیرو و شخصیت می دهد.^۲

عبادت و بندگی و در یاد خدا بودن وجدان مذهبی انسان را پرورش میدهد، میل و رغبت به کار نیک را افزون میکند و از میل و رغبت به شر و فساد و گناه می کاهد.

۷- راهکارهای اسلام برای تحکیم روابط خانواده (زوجین و..)

۱-۷- مفهوم ایمان

واژه ایمان و کفر معمولا در کنار هم معنا شده چنانچه در لسان العرب آمده: «الایمان ضد الکفر»^۳ با این وجود در قرآن و روایات، تعابیر مختلفی از آن شده جمله در آیه شریفه ی از: «قالت الاعراب انما قل لم تومنواولکن قولوا اسلمنا ولما یدخل الایمان فی قلوبکم»^۴، اعراب بادیه نشین گفتند ما ایمان آوردیم، به آنها بگو شما ایمان نیاورده اید بلکه شما اسلام آورده اید زیرا هنوز ایمان حقیقی در قلوب شما وارد نشده است. در آیه فوق کلمه ی ایمان در مقابل اسلام قرار گرفته، و از آنجا که خداوند متعال با صراحت ایمان مدعیان را مردود دانسته؛ باید اذعان نمود که ایمان واقعی چیزی فراتر از ذکر شهادتین و اسلام آوردن ظاهری است.

۲-۷- مفهوم دین و نقش آن در تحکیم روابط خانوادگی

دین در اصطلاح عبارت است از مجموعه ی جهانی (اصول دین) و ایدئولوژی (فروع دین). و به تعبیر دیگر اعتقادات و باید و نبایدها. انسان موحد پایه های زندگی خود را باید بر اساس دین مبین اسلام بنا نهاد. به تعبیر دیگر به تمام افکار و اعمال خویش رنگ و صبغه ی الهی بخشد. چنانچه خداوند متعال در این خصوص می فرماید: «صبغه الله و من احسن من الله صبغه و نحن له عبدون»^۵، رنگ خدایی، بپذیرید (رنگ ایمان و توحید و اسلام) و چه رنگی از رنگ خدای بهتر است و بگوئید ما تنها اورا عبادت می کنیم.

واژه صبغه الله در المیزان به معنی ایمان آمده و صاحب تبیان آن را فطرت الهی تعبیر کرده است.^۶ در تفسیر مجمع البیان بنقل امام صادق علیه السلام آمده منظور این است «اتبعوا صبغه الله» یعنی از اسلام که مقتضای فطرت الهی است پیروی کنید.^۷

^۱ همان.

^۲ سوره بقره: ۴۵

^۳ این منظور، لسان العرب، ج ۱۳، ص ۲۱

^۴ سوره حجرات: ۱۴

^۵ سوره بقره: ۱۳۸

^۶ این منظور، لسان العرب، ج ۱، ص ۴۷۲

^۷ این منظور، لسان العرب، ج ۱، ص ۴۸۵

اگر صبغه الله را به معنای ایمان یا اسلام بدانیم، کما اینکه صاحب المیزان بدان اشاره نموده است. همه ی ره پویان قرآنی باید سبک زندگی خود را بر پایه، فطرت و ایمان استوار بنمایند. در تمام امور زندگی، خود را مخاطب (یا ایها الذین امنوا) قرار داده، در قلب و زبان و عمل بدان لبیک گویند. حضرت علی علیه السلام در این خصوص می فرماید: «لو كان الايمان كلاماً لم ينزل فيه صوم و لا صلاه و لا حلال و لا حرام»، اگر ایمان تنها به گفتن بود هیچ گاه احکام نماز و روزه و حلال و حرام نازل نمی شد.^۲

۸- اصول سبک زندگی در تحکیم خانواده

۸-۱- تبعیت پذیری

پس از شناخت و معرفت پروردگار عالم و فرستادگان او، اطاعت و تسلیم در برابر فرامین آنها، اولین اصل ایمانی انسانهای مومن در سبک زندگی می باشد، خداوند متعال در قرآن کریم در آیات متعدد به این موضوع اشاره نموده می فرماید: «يا ايها الذين امنوا اطيعوا الله و اطيعوا الرسول واولى الا امر منكم فان تنزعتم في شئ فردوه الى الله و الرسول ان كنتم تو منون بالله و اليوم الآخر»^۳ ای کسانی که ایمان آورده اید اطاعت کنید خدا و رسول و اولیا ی امر خود را اگر به خدا و روز قیامت ایمان دارید. سپس در سوره احزاب نتیجه اطاعت از خدا و رسولش را سعادت انسان دانسته می فرماید: «و من يطع الله ورسوله فقد فاز فوزاً عظيماً»^۴ هر کس اطاعت خدا و پیامبرش کند به رستگاری بزرگی دست یافته است. صاحب تفسیر المیزان دامنه ی اطاعت از خداوند و رسولش را شامل تمام واجبات و محرمات دانسته، در تفسیر آیه ی فوق می نویسد: مسئله ی اطاعت خدا و رسول، کلام جامعی است که همه ی احکام سابق از واجبات و محرمات را شامل می شود.^۵

نکته حائز اهمیت که متأسفانه در روند زندگی برخی مشاهده می شود و آن را به عنوان آفتی بزرگ باید شمرد آن است که عده ای به تناسب و سنجش سود و زیان خود، به برخی از فرامین الهی در قرآن عمل کرده و بقیه را رها کرده، دست رد به آن می زنند. لذا باید مواظب بود مانند کفار: «نومن ببعض و نکفر ببعض فرامین»^۶ الهی نباشیم.

۸-۲- صداقت

یکی دیگر از ویژه گیهای تحکیم خانواده ها آن است که تمام اعضا خانواده مخصوصاً والدین، باید در تمام رفتار، گفتار و اعمال خویش صادق بوده و در الگو گیری اعمالشان از صدیقین پیروی کنند و لذا خداوند متعال از آنان خواسته که همواره با صدیقین باشند: «يا ايها الذين امنوا اتقوا الله و كونوا مع الصادقين»^۷.

^۱ ابن منظور، لسان العرب، ج ۲، ص ۸۰

^۲ منتخب میزان الحکمه، ایمان. ص ۵۸

^۳ سوره نساء: ۵۹

^۴ سوره احزاب: ۷۱

^۵ طباطبایی، تفسیر المیزان، ج ۱۶، ص ۵۲۴

^۶ سوره نساء: ۱۵۰

^۷ سوره توبه: ۱۱۹

لازمه ی معیت با صادقین، که همانا انسانهای کاملی چون انبیاء عظام و اولیاء (علیهم السلام) و حضرت زهرا (سلام الله علیها) هستند؛ انجام اعمال صادقانه و به دور از هر گونه ریا و خود پسندی و دروغ می باشد. حضرت علی علیه السلام در این مورد می فرماید: «الصدق مطابقه المنطق للوضع الالهی»^۱، صدق و راستی عبارت است از منطبق بودن اعمال انسان با آنچه که خداوند متعال با شریعت وضع نموده است.

و برای این منظور انسان سالک در تمام اعمال عبادی و اجتماعی خود باید طبق ایه شریفه: «وقل رب ادخلنی مدخل صدق واخرجنی مخرج صدق واجعلنی من لدنک سلطاناً نصیراً»، بگوپروردگارا مرا (در هر کار) با صداقت وارد کن و با صداقت خارج ساز؛ و از سوی خود حجتی یاری کننده برایم قرار بده.^۲

ایت الله جوادی آملی در مورد وسعت و دامنه ی صدق می فرماید: صدق تنها در گفتار نیست؛ بلکه در نیت و عمل نیز هست. از این رو مومنان و پرهیزکاران دارای ((قدم صدق)) و ((مقعد صدق)) هستند.^۳

۳-۸- رزق حلال

انسانهای مومن که در صدد برقراری زندگی به سبک اسلامی می باشند باید به این اصل مهم و اساسی توجه داشته و سعی نمایند در زندگی خود تنها از طیبات و رزق حلال استفاده کنند. خداوند متعال در آیات متعدد قرآن، به این مسئله اشاره نموده و حتی خطاب به پیامبرانش می فرماید: «یاایهاالرسل کلوا من طیبت واعملوا صالحاً»^۴، ای رسولان از غذاهای طیب و حلال بخورید سپس به اعمال صالح پردازید.

از آنجا که نوع غذا در رفتار و اعمال انسان اثر وضعی دارد، دین مبین اسلام، استفاده از برخی غذاها را منع نموده تا جایی که حتی خوردن از حیوانات حلال گوشت را در صورت عدم ذبح شرعی جایز ندانسته می فرماید: «ولا تاکلوا مما لم یذکر اسم الله علیه وانه لفسق»^۵ از حیوانات حلال گوشت تا زمانیکه ذبح شرعی نشده (به هنگام ذبح نام خدا را نبرده اید) مخورید که این عمل باعث فسق می شود. و در سوره مائده نیز خطاب به همه ی انسانهای مومن فرموده: «کلوا مما رزقکم حلالاً طیباً»^۶. انسان زمانی میتواند به انجام اعمال صالح موفق و در صراط مستقیم واقع گردد که از راه حلال کسب رزق و روزی نموده باشد.

۴-۸- اخلاق نیکو

^۱ آملی، غرر الحکم، ص ۱۵۵۲

^۲ سوره اسرا: ۸۰

^۳ جوادی آملی، مراحل اخلاق در قرآن، ج ۱۱، ص ۲۴۸

^۴ سوره مومن: ۵۱

^۵ سوره انعام: ۱۲۱

^۶ سوره مائده: ۸۸

خلق بر وزن فقل در لغت به معنی عادت، طبع، مروت و دین آمده^۱ هرچند دین مبین اسلام بر پایه ی سه رکن اساسی (اعتقادات، احکام، اخلاق) استوار گشته، (که هر کدام به نوبه ی خود نقش زیادی را در ایجاد سبک زندگی ایفا می کنند) اما بفرموده قرآن کریم: یکی از رموز موفقیت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در جذب مردم و برقراری حکومت اسلامی در جامعه، رفتار و منش اخلاقی آن حضرت بوده: «فبما رحمه من الله لنت لهم ولو كنت فظاً غليظ القلب لانفضوا من حولك»^۲؛ به سبب رحمت الهی، در برابر مومنان؛ نرم و مهربان شدی، و اگر خشن و سنگ دل بودی، از اطراف تو پراکنده می شدند، آیه فوق لین به معنای نرمی و ملایمت است و ضد آن خشونت می باشد و برای مفهوم آیه ی فوق در مجمع البیان می خوانیم: نرمی تو با آنها (مشرکین و کفار) از چیزهایی است که موجب داخل شدن آنها در دین شد.^۳ و در سوره قلم فرمود: «وانك لعلى خلق عظيم»^۴؛ علامه طباطبایی در ذیل این آیه می گوید: کلمه خلق به معنای ملکه ی نفسانی است که افعال بدنی مطابق اقتضای آن ملکه به آسانی از آدمی سر می زند.^۵ از آنجا که سیره و سنت حضرت رسول صلی الله علیه و آله و حضرت زهرا و دیگر معصومین علیه السلام در تمام زمینه ها، الگوی عملی مومنان واقعی میباشد، همه ی ما باید شیوه زندگی خود را بر منش و روش ایشان بنا کنیم.

۵۸- اعتدال و میانه روی

اعتدال و میانه روی در تمام امور زندگی اعم از عبادات، اقتصاد، خواب خوراک، انفاق و بخشش، و... از جمله سفارشات قرآن کریم و روایات معصومین علیهم السلام در اداره زندگی می باشد. خداوند متعال امت اسلام را به عنوان امت میانه رو معرفی نموده می فرماید: «و كذلك جعلناكم امة وسطاً لتكونوا شهداء على الناس»^۶. و این گونه شمارا امت میانه رو و آراسته به اخلاق معتدل قرار دادیم تا گواه بر مردم باشید. پس از بیان حکم کلی و به عنوان نمونه در مورد انفاق و کمک به دیگران فرمود: «والذين اذا انفقوا لم يسرفوا ولم يقتروا وكان بين ذلك قواماً»^۷ (بندگان واقعی) کسانی هستند که هنگام انفاق اسراف نکرده و بخل هم نمی ورزند، بلکه در احسان میانه رو و معتدل می باشند. همچنین در مورد علت امر به میانه روی می فرماید: «ولا تجعل يدك مغلولة الى عنقك ولا تبسطها كل البسط فتقعد ملوماً محسوراً»^۸. نه هرگز دست خود را محکم بسته دار و نه بسیار باز و گشاده دار، که هر کدام را کنی، به نکوهش و حسرت خواهی نشست.

۶۸- برد باری و فرو خوردن خشم

^۱ قرشی، قاموس قرآن، ج ۲، ص ۲۹۳

^۲ سوره ال عمران: ۱۵۹

^۳ طبرسی، مجمع البیان، ج ۴، ص ۳۱۴

^۴ سوره قلم: ۴

^۵ طباطبایی، تفسیر المیزان، ج ۱۹، ص ۶۱۹

^۶ سوره بقره: ۱۴۳

^۷ سوره فرقان: ۶۷

^۸ سوره اسراء: ۲۹

خداوند متعال با دادن قوه خشم و غضب به انسان او را بگونه ای خلق کرد تا بتواند در مواقع ضروری از دین و ناموس و همچنین وطنش دفاع کند. امام خمینی ره قوه ی غضبیه را یکی از نعمتها ی الهی دانسته می فرماید: بدان که قوه غضبیه یکی از نعم بزرگ الهی است که به واسطه ی آن تعمیر دنیا و آخرت شود، و با آن حفظ بقای شخص و نوع و نظام و عائله گردد.^۱ حلم و برد باری به قدری در زندگی موثر است که حضرت علی علیه السلام می فرماید اگر حلیم و برد بار نیستی، خود رابه زحمت به این صفت وادار کن ، «اذا لم تكن حلیماً فتحلم»^۲ بنا براین هر انسان مومن و آزاده ای لازم است در تمام امورات زندگی، قوه خشم خود را در اختیار عقل و شرع داده . و در مواقع غیر ضرور از بکارگیری آن به شدت پرهیز نماید.

۷-۸- عفت و پاک دامنی

یکی از عوامل استحکام زندگی بشر، رعایت عفت و پاکدامنی در حریم خصوصی خانه و اجتماع می باشد. دین مبین اسلام به این مسئله بسیار اهمیت داده تا جایی که تقریباً می توان گفت، عفت را شامل تمام اعمال و تعاملات فردی و اجتماعی از جمله: عفت شکم، عفت در مسائل جنسی، عفت در کلام، عفت در نگاه، عفت در افکار، عفت در پوشش، عفت در نوشته ها، فیلم ها و.... می داند. که البته مهمترین آنها رعایت عفت در مسائل جنسی میباشد. قرآن کریم در مورد کسانی که توانایی ازدواج ندارند می فرماید: «وَلَيْسَتَعْفِيفُ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُعْطِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ»^۳. کسانی که شرایط ازدواج را ندارند باید عفاف را پیشه ی خود سازند تا خدا از فضلش انها را بی نیاز گرداند.

۹- اثر عبادات در تحکیم روابط زوجین با توجه به سیره حضرت زهرا سلام الله علیها

حفظ دین و ارزش های دینی، تربیت نسل، تحکیم روابط خانواده و بندگی خداوند از مهمترین پیامهای زندگی حضرت فاطمه سلام الله علیها می باشد. برخی از افراد که شناخت صحیحی از شخصیت، مقام معنوی و منزلت بالای حضرت فاطمه سلام الله علیها ندارند تصور می کنند وجه احترام و شکوه او به این دلیل است که دختر پیامبر اسلام صلی الله علیه است. اما آن حضرت در تمام زمینه ها از بندگی خدا گرفته تا اصلاح و بهبود روابط خانوادگی و اجتماعی میتواند الگویی برای همه انسانها باشد که در این مختصر به متخبی از رفتار عملی ایشان اشاره می گردد.

۹-۱- تجلی عبادت در وجود ملکوتی و ملکی فاطمه زهرا سلام الله علیها

وجود فاطمه زهرا سلام الله علیها و خلقت آن حضرت از دو جهت قابل بررسی است یکی از جهت ملکوتی و خلقت نور آن حضرت که براساس روایات، قبل از خلقت عالم، آفریده شده و با ذکر الهی و عبادات و طاعات، مأنوس گردید. نور حضرت زهرا سلام الله علیها هنگامی ظهور یافت که نه در آسمانها و نه از زمین خبری نبود و وجود مقدس خلق الله نور فاطمه سلام الله قبل از یخلق الارض

^۱ امام خمینی؛ شرح چهل حدیث، ص ۷۶

^۲ نهج البلاغه؛ حکمت ۲۰۷

^۳ سوره نور: ۳۳

دوم خلقت وجود خاکی و طبیعی آن حضرت: که در این مرحله نیز با مقدمات عبادتی و ذکر و ثناء الهی نطفه آن حضرت منعقد گردید و در فضای معنوی قدم به دنیا گذاشت.

امام حسن مجتبی علیه السلام فرمود: در دنیا کسی عابدتر از حضرت فاطمه سلام الله علیها نبود آن قدر به عبادت می ایستاد تا پاهایش ورم می کرد.^۱

۲-۹- خوف و خشیت حضرت فاطمه سلام الله علیها

«کانت فاطمه تنهج فی صلواتها من خوف الله»؛ حضرت فاطمه سلام الله علیها به هنگام نماز نفسش به شماره می افتاد.^۲

خوف حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها و سائر ائمه هدی علیهم السلام از این سنخ است که نکند حق طاعت او را انجام نداده باشند و مبادا حاجبی بین او و خداوند پیدا شود.

خضوع مختص جوارح و اعضای بدن آدمی است ولی خشوع مختص قلب است. اگر قلب از هیبت و عظمت الهی خاشع گردد بدن نیز خاشع میگردد.

۳-۹- خضوع و خشوع صدیقه طاهره در نماز

حضرت زهرا سلام الله علیها برای عبادت و راز و نیاز با خدا جایگاه مخصوصی داشت، لباس مخصوص، سجاده ای مخصوص و آداب و سبکی مخصوص و در آن چنان به عبادت میپرداخت که فرشتگان خدا به نظاره می ایستادند و گویی ایمان در مغز استخوان او نفوذ کرده بود.

به تعبیر پیامبر صلی الله علیه و آله دلش خالی برای عبادت بود و (تفرغ لها) فقط او بود و خدایش اما این که زندگی چگونه است و چه باید کرد اندیشه اش فارغ از آن بود.^۳

۴-۹- شوق به عبادت حضرت فاطمه سلام الله علیها

حضرت زهرا سلام الله علیها عاشق بندگی خدا بود؛ چنانکه روزی رسول خدا به او فرمود «دخترم از خدا چیزی بخواه که جبرئیل از جانب خدا، وعده اجابت داده است. فاطمه سلام الله علیها عرض کرد حاجتی جز توفیق در بندگی خدا ندارم آرزویم این است که به وجه الله نظاره کنم و ناظر جمال او باشم»^۴ عبادت فاطمه زهرا سلام الله علیها منحصر به نماز نبوده است هر چند مهمترین رمز ارتباط با خدا است و برترین راه تقرب بنده بر خداست ولی عبادت خداوند معنای گسترده تر از نماز دارد. اگر دامنه عبادت را به وظایفی که با انگیزه ی الهی و هدف خدمت رسانی به جامعه صورت میگیرد تعمیم دهیم، حضرت فاطمه سلام الله علیها در این قلمرو نیز با استفاده از ایده های قرآنی نمونه کاملی بوده است.

^۱ مجلسی، بحارالانوار، ج ۴۳ ص ۶۱

^۲ دلمی و موسوی، ارشاد القلوب، ج ۱، ص ۱۰۵

^۳ قائمی، در مکتب فاطمه، ص ۱۷۰

^۴ کلینی، اصول کافی، ص ۵۳۶

براین اساس حضرت فاطمه زهرا سلام الله عليها در ابعاد دیگر زندگی مانند یاد خداوند در هر حال راضی به رضای خدا بودن و ایثار و فداکاری تواضع و فروتنی، زهد و ساده زیستی و عابدترین مردم به حساب می آید.

۱۰- جلوه های عملی بندگی در زندگی حضرت زهرا سلام الله عليها

۱۰-۱- خدا محوری

مهمترین نشان تعبد و بندگی این است که زندگی انسان خدا محور باشد و با عبادت خداوند همراه گردد زیرا عبادت جلوه ای از عبودیت است. نگاه به عبادت های حضرت زهرا سلام الله عليها این عبودیت را نشان میدهد و عشق الهی در زندگی آن حضرت موج می زند.

«ماکان فی هذه الامه اعبد من فاطمه کانت تقوم حتی تورم قدمها»^۱: عابدتر از فاطمه سلام الله عليها یافت نمیشود؛ او به حدی برای عبادت می ایستاد که پاهایش ورم میکرد.

۱۰-۲- اخلاص

اخلاص؛ صاف کردن عمل از هر ناخالصی و پلایش کارها از هر آلاچی است. بر گونه ای که برای غیر خدا هیچ نصیبی در آن نباشد و پاداشی در سرای دنیا و آخرت برای آن طلب نشود.

اخلاص در سه چیز شکل میگیرد:

۱- اخلاص در عمل که سبب دوری آن عمل از خوب و بد و حق و باطل میشود.

۲- اخلاص در نیت که سبب میشود فرد حتی در فکر و نیتش هم به غیر خدا نیندیشد و از خوف جهنم و عشق به بهشت به مرحله ای بالاتر که رضایت الهی است، فکر کند.

۳- اخلاص در دین که سبب بیزاری از التقاطی گری در دین و اعتقادات ایمانی و تمامی احکام

زهرای مرضیه سلام الله عليها در تمام این موارد در اوج قله اخلاص بود و این ویژگی ممتاز آن حضرت، ریشه در اعتقادات بنیادین و عشق دیرین وی نسبت به باورهای دینی و عبودیت فراوان وی داشت او چون خود را در محضر پروردگار میدید، نیازی به دیدن دیگران و تعریف افراد نمیدید.

۱۱- اخلاق و تبعیت پذیری در زندگی مشترک فاطمی و علوی

یکی از جلوه های زندگی حضرت زهرا سلام الله عليها مهربانی با همسر و تبعیت پذیری می باشد.

حضرت زهرا سلام الله عليها فرموده اند: بهترین شما کسی است که در برخورد با مردم نرم تر و مهربان تر باشد و ارزشمندترین مردم کسانی هستند که با همسرانشان مهربان و بخشنده اند.^۲

^۱ مجلسی، بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۸۴

^۲ متقی، کنز العمال، ج ۷، ص ۲۲۵

حضرت علی علیه السلام در خصوص اخلاق زیننده همسرش فرمود: به خدا سوگند در سراسر زندگی مشترک با فاطمه تا آنگاه که خدای عزیز و جلیل او را قبض روح فرمود هرگز او را خشمگین نساختم و بر هیچ کاری او را اکراه و اجبار نکردم و او نیز مرا هرگز خشمگین نساخت و نافرمانی من نکرد، هر وقت به او نگاه می کردم رنج ها و اندوهایم برطرف میشد.

۳-۱۱- تقسیم کار منزل با همسر

در اوایل ازدواج با حضرت علی علیه السلام به حضور پیامبر آمد و آن حضرت کارهای خانه را به فاطمه سلام الله علیها سپرد و کارهای بیرون را به علی علیه السلام واگذار نمود و فاطمه سلام الله علیها بارها از این تقسیم کار اظهار خشنودی و رضایت میکرد.^۱

۴-۱۱- خوب شوهرداری کردن

برای زن بزرگترین موفقیت و ارزش این است که در شئون گوناگون زندگی، خشنودی همسرش را به دست آورد و از هر گونه عملی که موجب ناراحتی شوهر میگردد پرهیز نماید.

شوهرداری حضرت زهرا مرضیه سلام الله علیها بهترین الگو برای زنان مسلمان است. رفتار حضرت زهرا سلام الله علیها با شوهر در عالیترین صفا و مهربانی بود نه تنها هرگز خاطر شوهر را نرنجاند بلکه یآوری مهربان برای او بود.

امام علی علیه السلام فرمود: هرگاه به چهره او زهرا سلام الله علیها نگاه میکردم هرگونه غم و اندوه از من برطرف میشد. فاطمه سلام الله علیها هیچ گاه حتی اموری را که احتمال میداد علی علیه السلام قادر به تدارک آنها نباشد از او طلب نمی نمود و بهترین یار و یاور شوهرش علی علیه السلام در اجرای فرامین الهی بود. نام همسر خود را با احترام یاد میکرد. از دیگر نکات ظریف ایشان آراستگی در برابر شوهر بود.

رسیدگی به وضع ظاهری به خاطر همسر از اصول زندگی یک زن و مرد همان است و حضرت زهرا سلام الله علیها در خانه دائما معطر بود.

نتیجه گیری

نفس و فطرت انسان به گونه ای است که خواسته یا ناخواسته به دنبال عبادت و پرستش موجودی مافوق خود برای رسیدن به سعادت و کمال می باشد زیرا که حس آرامشی که از عبادت پروردگار نصیب انسان می شود باعث تحکیم روابط می باشد و خداوند تبارک و تعالی برای پاسخگویی به این نیاز فطری انسان الگوهایی را همچون حضرت زهرا سلام الله علیها برای ما فرستاده تا با الگو گیری از ایشان گامی در جهت تحکیم روابط برداریم .

ایشان با آن جلوه ملکوتی شان و برقراری ارتباط با سرچشمه هستی و خضوع و خشوع نسبت به پروردگارشان و شوقی که در عبادتشان تجلی داشت و همچنین با اخلاصی که در نیت و عمل در عبادت داشتند و تبعیت تمام و کمال و ساده زیستی و خوب شوهر داری کردنی که در زندگی اشان مشهود بود ، توانستند باعث تحکیم در روابط شان با امیر المومنین علی علیه

^۱ مجلسی، بحار الانوار، ۴۳، ص ۸۱

السلام شوند. حال آنان که طالب سعادت دنیا و آخرت می باشند با داشتن ایمان راسخ اصول کلی سبک زندگی خود را از سیره ائمه اتخاذ نموده تا با عمل بدان به سعادت و کمال نائل شوند.

منابع و ماخذ

*قرآن کریم

- ۱- ابن منظور، محمد بن مكرم، لسان العرب، ج ۳، بيروت، دار الفكر للطباعة و النشر و التوزيع، ۱۳۶۹.
- ۲- امام خمینی، روح الله، شرح چهل حدیث، موسسه تنظیم اثار، ۱۳۷۸.
- ۳- آمدی، عبدالواحد، غررالحکم و دررالحکم، دانشگاه تهران، ۱۳۶۶ ه.ق.
- ۴- آمدی، ابوالفتح، غررالحکم، قم، دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۱۰ ق.
- ۵- بابازاده، علی اکبر، مسائل ازدواج و حقوق خانواده، تهران، نشر بدر، ۱۳۶۸.
- ۶- جوادی آملی، دشتی، محمد- نهج البلاغه، مشهور، ۱۳۷۸.
- ۷- جوادی آملی، عبدالله، زن در آیین جلال و جمال، نشر اسراء، ۱۳۷۸.
- ۸- جوادی آملی، عبدالله، مراحل اخلاق در قرآن، ج ۱۱، نشر اسراء، ۱۳۸۹.
- ۹- دشتی، محمد، نهج الحیوه، مشهور، ۱۳۷۸.
- ۱۰- دیلمی، محسن، موسوی، حسن بن محمد، ارشاد القلوب، بی جا، موسسه فرهنگی دارالحدیث، ۱۳۹۵.
- ۱۱- راغب اصفهانی، حسین ابن محمد، مفردات، دار القلم، بیروت، ۱۴۱۲.
- ۱۲- ری شهری، محمد، منتخب میزان الحکمه، دارالحدیث، ۱۳۸۳.
- ۱۳- ری شهری، محمد، میزان الحکمه، دارالحدیث، ۱۳۸۳.
- ۱۴- طباطبایی، محمدحسین، تفسیرالمیزان، ج ۱۹، ۱۶، ۲، ۱، بیروت، ۱۳۷۴.
- ۱۵- طبرسی، ابوعلی فضل ابن حسن، مجمع البیان، ج ۴، بی جا، ۵۳۶ ه.ق.
- ۱۶- فیومی، احمد ابن محمد، المصباح المنیر، ج ۲، قم، مؤسسه دار الهجرة، ۱۴۱۴ ق.
- ۱۷- قائمی، علی، در مکتب فاطمه (س)، تهران، امیری، ۱۳۷۱.
- ۱۸- قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، چاپ ششم، دارالکتاب اسلامی، ۱۳۳۱ ه. ش.
- ۱۹- کجوری، محمد باقر مازندرانی، خصائص فاطمیه، اندیشه هادی، ۱۳۸۹.
- ۲۰- کلینی، محمد ابن یعقوب، اصول کافی، اهل بیت تهران، ۱۳۶۰.
- ۲۱- لاهوری، محمد اقبال، اقبال لاهوری، احیای فکر دینی در اسلام، تهران، رساقلم، ۱۳۶۲.
- ۲۲- لشتی زند، ابراهیم، دردانه هستی، مشهور، ۱۳۷۸.
- ۲۳- متقی، علی بن حسام الدین، کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، ج ۳، بیروت، موسسه الرساله، ۱۴۱۳ ق.

۲۴- مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، موسسه الوفاء، بیروت، ۱۴۰۳ ه.ق.

۲۵- مطهری، مرتضی، اسلام و مقتضیات زمان، ج ۱، صدرا، ۱۳۸۳.

۲۶- مطهری، مرتضی، نظام حقوق زن در اسلام، صدرا، ۱۳۸۳.

۲۷- مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، دارالکتاب اسلامی، ۱۳۷۴.